

Európa hanyatlása, lehetséges újraemelkedése

Európa visszamaradásának a 20. században alapvetően két oka volt: az egyik a nemzetgazdasági széttagoltság, a másik a két világháború.

Széttagoltság: kis területigazgatási adminisztrációkra, bonyolult helyi vámrendszerekre a munkaerő szabad vándorlásának korlátozásával. Éppen akkor, amikor az újabb és újabb ipari-technikai forradalmak, a tömegtermelés a nagy térséget igényelték volna: a befektetés, a szakértelem szabad mozgását.

Két világháború: két generáción belül elpusztított mintegy 80 millió embert, többnyire életereje, munkaképessége teljében. Elpusztult a termelés eszközkészletének nagy része. Az emberek érzésvilága torzult: a nemzeti-faji uszítások, a modern tömegközlelési technikával erősített egymás elleni heccelések gyűlöletet, gyanakvást ültettek belénk, fogékonyságot neveltek az egymást pusztító új barbarizmusokra.

1992 óta ismétljük: *az uniónak legalább két előnye lesz: kizárja a háborúkat a kontinensen és megszünteti a nemzetállami széttagoltságot...*

De mi vezetett a két egymást követő háborúhoz? Kilencven esztendeje vitatják történészek, politológusok. No és „mindenki”, akinek elvesztek hozzátartozói, elpusztultak anyagi javai a rombolások, az üldözések, a kiűzések következtében.

A legelfogadottabb felfogás: a nagy állami összecsapásnak kiváltó oka az érdekütközés volt az Európán kívüli érdekszférák, gyarmatok feletti uralomért. Afrika, Ázsia olcsó munkaerőpiacot, nyersanyagot és nagy felvevőpiacot biztosított a fejlettebb Európa számára. A „hibás” természetesen Németország, aki az ipari-technikai forradalom nyerteseként a 19. század második felében megerősödött, és a régi nagy rablók között (Anglia, Franciaország, Hollandia, Spanyolország, Portugália) vadászterületet követelt magának...

Fiatalkorunk óta olvassuk, halljuk ezt a felfogást. Kutatásaink nyomán – éppen a szellemi élet, a technika területén – kevésnek tartjuk ezt a merőben gazdasági érdekléssel érvelő nézetet. Érdeklentét ugyanis korábban, később is található, mégsem lett belőlük nagy háború. Mi az „imperializmus” tényének elismerése mellett hangsúlyosabban szubjektív, tudati jelenségekkel magyarázzuk a háború okait.

Kértük az egyes nemzeti történelmek specialistáit: röviden vázolják, melyik államnak, milyen háborús céljai voltak. (Mert a szerkesztés nem a kéziratok sajtó alá rendezése, hanem a „kérdés” művészete.) Amit feltételeztünk, az az egyes kéziratok összehasonlító olvasása után beigazolódott: a háború kitérése elsősorban a *korabeli európai politikai elit elégtelen felkészültségének*, így a *véletlenek* sorozatának, másodsorban a *nemzetállami értelmiség túlhatalmának* volt köszönhető. A *politikai elit* csak érezte, de nem látta át azt a modern, glóbuszméretűvé szélesedő politikai hatalmi rendszert, amit a kortárs technika fejlesztett ki... A *nemzetállami értelmiség* pedig óriási társadalmi szolgálata mellett (nemzeti nyelvek, szakigazgatás kifejlesztése) túlságosan is önző, lokális érdekeit követve izgatta egymás ellen a kor politikusait, a már írásra-olvasásra fogott európai milliókat. 1914 nyarán – mint a rekonstrukciókból kiderül – olyan férfiak sodorták Európát az első világháborúba, akiket indulatok hajtottak, elégtelen ismeretük volt a külvilágról, tettük lehetséges következményeiről. Még a hadicélok is csak 1914 őszére voltak képesek megfogalmazni...

Vajon nem tanulság mindez a márt, a jövőt alakító nemzedékeknek? Figyelmeztet a döntéshozók, az értelmiség felelősségére, az egyén felkészültségének, tájékozottságának fontosságára.

GLATZ FERENC

Tartalom

• Glatz Ferenc: Európa hanyatlása	2
EURÓPA-TÖRTÉNET	
• Szász Zoltán: A háború szikrája	3
• Szász Zoltán: Az első világháború kitérése	6
• Hatalmi szövetségek az első világháború előtt • A nagy háború (Oprán Emese)	7
• Pollmann Ferenc: Háborús „játékszabályok”	14
• Szabó Dániel: Ferenc József azt üzenté...	15
• Németh István: Németország háborús politikája	17
• Jeszenszky Géza: A világbirodalom védelme	22
• Kecskés Gusztáv: Franciaország reváns és védekezés között	24
• Sz. Bíró Zoltán: A szláv népek védelmezője?	27
• Fodor Pál: Európa beteg embere, 1914–1915	30
• Bíró László: Új program egy nagyobb államért	32
• Sipos Péter: Az ellenzök meghódolása	35
• Pankovits József: Olaszország, az ingadozó terjeszkedő	38
• Niederhauser Emil: Ósi kultúra új állami keretekben	40
• Szász Zoltán: A sorsban bizakodó Románia	42
• Jeszenszky Géza: USA: semlegesség és üzlet?	44
• Farkas Ildikó: Az elégedetlen győztes	47

FIGYELŐ

• Sarkady János: Az olimpiai eszme születése	50
• Kertész István: Az olimpiai láng	53
• Takács Ferenc: Az olimpiai eszme és Magyarország	55

HÍREK

Trója • A hunok városa • Száztíz éves a Feszty-körkép • Az igazi „angol beteg” (Farkas Ildikó)	60
--	----

ELSÜLLYEDT VILÁG

• Antoni Judit–Tóth Anna Judit: Aztékok emberáldozatai	62
--	----

MAGYAR ÖRÖKSÉG

• Kovács István: Katonásírok Lengyelországban	65
---	----

Címlapon: „Sakkjátszma”. Karikatúra korabeli képeslapon

História

Szerkesztő: Glatz Ferenc

A szerkesztőség tagjai: Demeter Zsuzsanna, Kertész István, Sipos Péter, Szász Zoltán, Tóth István György, Zsoldos Attila

Olvasószerkesztő: Burucs Kornélia
Szerkesztőségi titkár: Oprán Emese
Munkatársak: Farkas Ildikó, Kocsis Gabriella, Bognár Katalin, Horváth Imre (számítógépes tördelés), Nagy Béla (térképek)

Megjelenik évente tízszer. Előfizetési díj 2004-re: 2500 Ft.

Felelős kiadó: História Alapítvány. Elnök: Niederhauser Emil
Szerkesztőség: 1014 Bp., Uri u. 53.
Tel.: 224-6700/615, 623, 625; tel./fax: 356-0457.
Levélcím: Pf. 9. Bp., 1250. www.historia.hu
A História Alapítvány bankszámlaszáma: 11701004-20125394 OTP
Devizaszámlaszámok: Budapest Bank Rt. 1051 Bp., Hercegprímás u. 5.
USD HU47-10103104-82876600-00000997;
Euró HU46-10103104-82876600-01000309
Adószám: 19654243-2-41

Szedés, tördelés: MTA TTI Kiadványcsoport. Vezető: Kovács Éva
Nyomdagrafikai előkészítés: Krónikás Bt., Biatorbágy
Nyomás: MESTERPRINT Kft., Budapest, Vak Bottyán u. 30–32/B
Felelős vezető: Losonczy György

Terjeszti: LAPKER Rt. és alternatív terjesztők.
Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapestben a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. Tel.: 06-1-477-6300; postacím: Bp., 1900). További információ 06-80-444 444; hirlapelofizetes@posta.hu
Külföldre előfizethető: Hess András Kft.
(1026 Budapest, Guyon Richard u. 7.)
Postacím: H-1300 Bp. 3. Pf. 290. Tel./fax: (36-1) 391-0313, 200-1153
HU ISSN 01392409. Index: 25384